

תוכן עניינים

2.....	מבוא
3.....	ניסויים בבעלי חיים- היקף וסיבות
4.....	תחליפי מוסר
4.....	תחליף השוק
5.....	תחליף החוק
6.....	תחליף הסביבה חברתית
7.....	דיון הבעיה המוסרית ופגיעה בעקרונות המוסר
7.....	תועלתנות
8.....	זכויות
9.....	חובות
10.....	התמודדות יישומית עם בעיית המוסר - מודל אחריות חברתית תאגידית
12.....	סיכום
13.....	ביבליוגרפיה

מבוא

ניסויים בבעלי חיים הינו תחום מחקרי שנועד לקדם ברובו מוצרים בטוחים יותר לטובת בני אדם, כאשר מוצרים אלה מפותחים ונבדקים קודם על בעלי חיים. תהליך זה מלווה בדילמות רבות, שכן מעמדם של בעלי החיים מתערער לחלוטין, ולעיתים הניסויים גורמים להם סבל רב, ללא צורך ממשי לבצע את הניסוי. ישנה הסכמה כי לעיתים ישנו צורך לעסוק בניסוי בבעלי החיים כאשר מדובר במוצר עתידי שעלול להוות סכנה לבני האדם ולכן יש לבחון את השפעות המוצר. במצב זה לעיתים תאגידים ומכוני מחקר מגלים פרשנות מוטעית לאישור הניסוי והם פוגעים ברווחתם של בעלי החיים; כאשר הפרשנות המקובלת היא כי במצבים מסוימים ניתן לבצע ניסויים הכרחיים בבעלי החיים אך ביסודו של דבר לבעלי החיים ישנם זכויות, חובה לשמור על רווחתם, כבודם ואופן הטיפול בהם (Mellahi, & Wood, 2005).

מצד שני הציבור כעת ברובו מפחית את תמיכתו בשימוש בבעלי חיים לצרכי מחקר והוא מקדם לחץ ציבורי באמצעות חרמות והגברת המודעות לבעיה שהובילה בין היתר גם ליצירת חוקים ואמנות בינלאומיות – כדוגמת אמנת באזל לצמצום הניסויים בבעלי החיים והצגת שקיפות מלאה על אופן שבו מבצעים את הניסויים הקיימים (Lindenmeier, Tscheulin, & Dreves, 2012). כלומר, נקודת המבט הציבורית כעת היא כי הציבור מעוניין לדעת במפורש עבור מה משמשים בעלי החיים לצרכי מחקר, כמה הם סובלים, מהם המגבלות האתיות של המחקרים וכדומה (Yeates, & Reed, 2015). ואכן סקר אמריקני שבוצע בין השנים 2001-2011 הראה כי ההתנגדות החברתית לניסויים בבעלי חיים עלתה מ- 33% ב- 2001 ל- 43% ב- 2011, כאשר בני האדם ותאגידים החלו לגבש הבנה כי המדע והמחקר אינם הערכים הגבוהים המוחלטים המקדשים את המטרה, אלא גם ליצור סביבה הוגנת, צודקת וראויה גם לבעלי חיים בתחום המחקר (Ferdowsian, & Gluck, 2015).

שאלת המחקר: כיצד ניתן לקדם התנהגות מוסרית בקרב ניסויים בבעלי חיים?

מטרת המחקר: המחקר יבחן את האופן שבו ניתן לקדם התנהגות מוסרית יותר של תאגידים ומכוני מחקר בבואם לעסוק בניסויים בבעלי חיים. המחקר יפרט את הסיבות שבגינן מבוצעים ניסויים בבעלי חיים; את הכלים הקיימים כעת כדוגמת כוחות שוק, השפעות החוק והשפעת הסביבה החברתית, בניסיון להפחית את הניסויים ולקדם התנהגות מוסרית של תאגידים המבצעים ניסויים בבעלי חיים, וכן את הכשלים המבניים הקיימים בכלים המוזכרים. כמו כן המחקר יפרט כיצד הניסויים בבעלי החיים פוגעים בעקרונות מוסר כמו תועלתנות, זכויות וחובה, ולאחר מכן יוצג כלי התמודדות יישומי - אחריות חברתית תאגידית, המאפשר להפחית את תופעת הניסויים בבעלי חיים ולקדם התנהגות תאגידית מוסרית יותר בנושא זה.

ניסויים בבעלי חיים- היקף וסיבות

מטרת הפרק היא להציג בקצרה את מהות המושג ניסויים בבעלי חיים והן את היקף התופעה וסיבותיה. הפרק מהווה בסיס הבנתי לעבודה אודות הסיבות שדוחפות את בני האדם לעסוק בניסויים בבעלי חיים. המונח ניסויים בבעלי חיים מסביר כל מצב שבו נעשה שימוש בבעלי חיים לצורך חינוך, הכשרה ומחקר. ניסויים בבעלי חיים מעמידים את בעל החיים במצב שבו הוא מאבד מחירותו ועצמאותו, והוא כפוף להתנהגות ורצונות של בני האדם העושים שימוש בבעל החיים ככלי למחקר, הכשרה וחינוך. למרות כי ההגדרה עצמה של ניסויים בבעלי חיים הינה מצומצמת, כוונותיה הינן נרחבות שכן הדבר עשוי לכלול פעילויות נרחבות תחת המושג ניסויים בבעלי חיים. למשל, בעל החיים יכול להפוך לכלי למחקר שבו יבחנו עליו השפעות של תרופות, פרוצדורות רפואיות, השפעות של אירועים ותהליכים – כדוגמת עמידה מממושכת, שכיבה ממושכת היעדר שינה ועוד. תהליכים אלה יכולים להתאפיין בפגיעה במעמדו ותפקודו של בעל החיים, החל מהיעדר עצמאותו ועד למוות בייסורים (Badyal, & Desai, 2014, p.258).

ניסויים בבעלי חיים הינה תופעה נרחבת למדי והערכה היא כי בכל שנה בין 50-100 מיליון בעלי חיים משמשים ככלי לניסויים, החל אם מדובר בדגים, זברות, כלבים, צפרדעים ובעלי חיים מסוגים שונים בין אם מדובר על יונקים, טורפים, בעלי חיים ימיים, ועוד. בהקשר זה ראוי לציין כי לא כל בעל חיים נכנס להגדרה של "ניסויים בבעלי חיים", למשל בעלי חיים חסרי חוליות כדוגמת רכיכות, או חיידקים; חולדות ועכברים – המהווים 90% מכלל הניסויים אינם נכללים בסטטיסטיקת "היקף התופעה"; ואילו ציפורים ודגים אינם נכללים בחוקי רווחת בעלי חיים בארה"ב. למעט זה, הערכה היא כי 19% מכלל הניסויים בארה"ב למעט חולדות ועכברים מבוצעים על חזירים; 18% בארנבים; ו-13% באוגרים. בבריטניה לצד שימוש נרחב בחולדות ועכברים, ישנו שימוש ב-15% דגים; ו-4% ציפורים (Badyal, & Desai, 2014, p.259).

תעשיות רבות מבצעות שימוש בבעלי חיים לצורך מוצריהם ושירותיהם, כדוגמת חברות תרופות, קוסמטיקה, מעבדות מחקר וכדומה. מטרת השימוש בבעלי חיים נועדה לבחון האם מוצרים ותהליכים שמיועדים לבני אדם עלולים לפגוע בו, ועל כן ראוי לבחון ראשית את המוצרים על בעלי חיים אחרים ולהסיק תובנות על השפעת המוצרים. כל זאת ועוד לצד שימוש בבעלי חיים בתחום ההכשרה, למשל הבנת אנטומיה של בעלי חיים בתחום המחקר הרפואי והביולוגי. אולם עולה הטענה כי בחלק מכריע מהתהליכים, אין צורך לבצע ניסויים בבעלי חיים. אחת הביקורות הבולטות לכך מופנות לתעשיות שעל פניו נתפסות כבלתי חיוניות או "שטחיות" כדוגמת תעשיית הקוסמטיקה, שבה המוצרים לכאורה אינם נועדו לטובת שרידות ורווחתו של בני האדם אלא לטובת רווחתם האישית. תעשיית הקוסמטיקה מאופיינת במוצרים כימיים רבים המתערבבים זה עם זה, ועל-כן הדבר לעיתים מחייב בחינה האם המוצרים עתידים לפגוע בבריאותו של בני האדם. אולם לרוב מוצרים אלה אינם נועדו לטובת קידום בריאותו של בני האדם, אלא פשוט להפוך את דימויו וייצוגו למחמיא יותר בחברה (Chun, 2016, p.529).

בין השאיפה של האדם לשפר את דימויו לבין שאיפת תעשיית הקוסמטיקה למשל לקדם רווחים, ניצב בין השניים בעל החיים שמהווה את כלי המחקר שבדוק האם המוצר בטוח לשימוש עבור בני האדם, אולם בתהליך זה בעל החיים עשוי לסבול מפגיעה ברווחתו וחירותו. תופעה זו מעלה דילמה, האם בעלי החיים נידרש לסבול ואף לאבד את חייו בכדי שבני האדם יוכלו להגביר את רווחתם ולצורך מוצרים שעל פניו אינם הכרחיים לשרידותם וקיומם (Chun, 2016, p.529). התפיסה